

ORMER
Ortadoğu Enstitüsü
معهد الشرق الأوسط
Middle East Institute
پژوهشگاه خاورمیانه

- Körfez Dosyası
- Fas Dosyası
- Libya Dosyası
- Mısır Dosyası
- İran Dosyası
- Irak Dosyası
- Avrupa ve Ortadoğu Dosyası
- Cezayir Dosyası
- Doğu Asya - Orta Doğu Dosyası
- Filistin Dosyası
- Lübnan Dosyası
- Tunus Dosyası
- Güvenlik Dosyası

SAÜ
Ortadoğu Enstitüsü
Gündem Notları

Aralık, 2021

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

ÖNSÖZ

Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü olarak aylık yaptığımız gündem toplantılarını metne döküp yayınlamaya devam ediyoruz. Bu yeni gündem bültenlerinde bölgeyi uzun süredir takip eden araştırmacılarımızın gündemdeki en önemli meseleleri kısaca özetleyip analize dönüştürdüğü kısa dosyalar bulacaksınız. Öte yandan bülten içerisinde Ortadoğu'nun en önemli gelişmelerini Suriye, Irak, Suudi Arabistan gibi ülke bazlı, güvenlik, İslami hareketler, Asya-Pasifik ülkelerinin bölge ile ilişkileri gibi tematik başlıklar altında inceleme şansınız olacak.

1. Körfez Dosyası

Arş. Gör. Mehmet Rakipoğlu & Arş. Gör. Rümeyza Ayverdi

Aralık ayında Körfez'in gündemini meşgul eden en önemli mesele Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Çin'den füze alma girişimleridir. 2019'dakine benzer şekilde basına sızdırılan uydu görüntüleri Çin'in BAE'de askeri üs kurma girişimini ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda Amerika Birleşik Devletleri müttefiklerinin Washington'ın güvenlik politikalarından duydukları rahatsızlığı Çin ve Rusya gibi aktörlerle askeri angajmanları artırarak ifade etmeye çalıştığı iddia edilebilir. BAE'nin İsrail ile normalleşme sonrası dahi F-35'lere sahip olamamasının ardından projeden çekileceği tehdidinde bulunması da bu duruma işaret olarak görülebilir. Suudi Arabistan'ın da Çin ile iş birliği yaparak ulusal füze üretme noktasında faaliyetlere başladığını ispatlayan görüntülerin ABD basınında yer alması Körfez'de yeni güç dengelerinin oluştuğunu kanıtlamaktadır. Suudi Arabistan'ın 1980'li yılların sonunda Çin'den balistik füze aldığı bilinmekteydi fakat Çin yardımı ile kendi balistik füzesini üretmeye başladığı iddiası yeni bir iddia olarak ortaya atılmıştır. ABD'nin basına sızdırdığı görüntüler Biden dönemi İran ile nükleer anlaşma imzalanması sürecini de doğrudan etkileyebilir. Nitekim geleneksel rakibi Suudi Arabistan'ın füze ürettiği iddiaları İran'da iktidarda olan şahin kanadın Biden ile sürdürülen nükleer anlaşma müzakerelerinde geri adım atmasına neden olabilir. Halihazırda müzakerelerin tıkanıdığı da göz önünde bulundurulursa Suudi Arabistan'ın bu hamlesinin Biden yönetimini rahatsız ettiği söylenebilir. Bu anlamda Biden'ın Suudi Arabistan'ın yumuşak karnı olan Yemen ve Kaşıkçı meselelerini tekrar gündeme getirmesi beklenebilir. Söz konusu durum Riyad'ın bölgesel ve küresel ölçekte sıkışmasına ve Türkiye ile yakınlaşmasına yol açabilir. Halihazırda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın şubat ayında Körfez turu kapsamında Suudi Arabistan'a yapacağı ziyaret de iki ülke arasındaki buzların erimesine yol açabilir. Her ne kadar radikal bir normalleşme beklenmese de tedrici bir yumuşama ikili ilişkilerde görülebilir.

Diğer taraftan 2021 yılı ocak ayında el-Ula zirvesiyle başlayan ilişkilerdeki yumuşama senenin son ayında sağlamlaştırıldı. Bu bağlamda ilk olarak Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Salman aralık ayının başında bir haftalık Körfez turu düzenledi. İlk durak olarak Umman seçildi ve iki ülke arasında 10 milyar dolar değerinde 13 antlaşma imzalandı. Velihaht bin Selman'ın ziyaretlerini Kuveyt, Abu Dabi, Dubai, Katar ve Bahreyn takip etti. Körfez krizi sonrasında bin Selman'ın ilk Doha ziyareti de bu turla gerçekleşmiş oldu. İkinci olarak ise Körfez turunun hemen ardından 15 Aralık'ta Suudi Arabistan başkanlığında Körfez İş Birliği Konseyi (KİK) üyesi bütün ülkelerin katılımıyla Riyad'da 42. KİK zirvesi düzenlendi. Zirve sonunda yayınlanan Riyad bildirgesinde daha önceki zirvelerde olduğu gibi KİK içi siyasi, ekonomik ve stratejik uyumun önemi vurgulandı. Zirvede odaklanılan konulardan bir diğeryse Viyana'da İran ile devam etmekte olan nükleer müzakereler oldu. Bu noktada Suudi Arabistan'ın zirvenin hemen öncesinde yapmış olduğu Körfez turu ve Umman'la imzaladığı antlaşmaların zamanlaması dikkat çekicidir. Zira 2015'teki nükleer anlaşma öncesinde ABD ve İran arasındaki gizli görüşmelere ev sahipliği yapan Umman yeniden benzer bir görev üstlenme konusunda istekli olacaktır. Bu bağlamda aralık ayı boyunca Umman ile İran arasında karşılıklı üst düzey ziyaretler yapıldı.

2. Fas Dosyası

Arş. Gör. Abdüssamet Pulat

OPEC + üyeleri aralık ayı başında aldıkları karar ile 2022 yılında petrol üretimlerini günlük 400 bin varil artırma kararı aldılar. Temmuz 2021'de aldıkları üretimi artırma kararının Omicron varyantı sonrası oluşacak talep daralması nedeniyle başarılı olamayacağı tahmin edilirken üretici ülkeler bu konudaki kararlılıklarını vurgulamış oldular. Aşılama hızının artmasıyla ekonomik toparlanma konusundaki iyimserlik petrol fiyatlarının uzun süre sonra 80 doları görmesini sağlamıştı. Petrol fiyatların bu yüksek seyrinin devam etmesi ve petrol üretimini artırma kararı başta Körfez ülkeleri olmak üzere Ortadoğu ekonomileri için 2022 yılına dair iyimser bir hava yaratmaktadır.

Aralık ayı Katar'ın önemli kamu kurumlarından olan Katar Enerji Şirketi için oldukça hareketli geçti. 13 Aralık'ta Katar Enerji, Exxon Mobil ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında bir arama ve üretim işbirliği anlaşması imzalandı. Anlaşmaya göre Katar Enerji Şirketi adanın güneybatısında yer alan beşinci blokta %40 işletme payına sahip oldu. Bir diğer anlaşma ise Mısır'a ait Kızıldeniz'deki iki arama bloğu için yapıldı. Shell ve Katar enerji arasında yapılan anlaşma ile 3 ve 4. blokta %17'lik bir çalışma oranı Katar şirketine devredildi. Aralık ayı ortasında ise aralarında Katar Enerji Şirketi'nin de yer aldığı 5 büyük uluslararası enerji şirketi ile Brezilya hükümeti arasında 2 milyar dolarlık bir açık deniz araştırma anlaşması yapıldı.

Aralık ayı başında Suudi Arabistan veliaht prensi Muhammed bin Selman Umman, BAE, Bahreyn, Katar ve Kuveyt'i kapsayan bir Körfez turuna çıktı. Bin Selman'ın Umman ziyaretinden hemen önce iki ülke arasında seçilmiş sektörlerde işbirliği için 13 adet mutabakat muhtırası imzalandı. Ziyaret sırasında ise Suudi Arabistan'ın yatırım şirketi olan ve son zamanlarda dünyanın birçok ülkesinde yatırımlar yaptığı Public Investment Fund (PIF) tarafından Umman'a 5 milyar dolarlık yatırım yapılacağı duyuruldu. İşbirliğinin maden, enerji ve petrokimya gibi alanlarda yapılacağı ve SABIC ve Acwa Power gibi Suudi şirketlerin de Umman ile yapılacak işbirliğinde önemli rol oynayacakları duyuruldu.

Suudi Arabistan yönetiminin ülkedeki hava limanlarını PIF'a devrederek özelleştireceği iddia edildi. Sivil Havacılık Kurumu'ndan bir yetkilinin açıklamalarıyla haberleştirilen iddiaya göre ülkedeki 22 havalimanının kısa süre içerisinde 2030 vizyonu kapsamında ülke ekonomisinin dönüşümünde önemli rol oynaması planlanan PIF'a devredileceği ve PIF'ın da bu havalimanlarının işletmesini satacağı ifade edildi. Suudi Arabistan ekonomisine dair bir diğer önemli gelişme ise çoğunluğu kraliyete ait petrol şirketi ARAMCO ile ABD'li BlackRock gayrimenkul şirketi ve Suudi Hassana Yatırım Şirketi'nden oluşan konsorsiyumla 15,5 milyar dolarlık bir doğalgaz boru hattı inşası için anlaşma yapılması oldu.

Ortadoğu ekonomilerine dair bir diğer önemli gelişme ise BAE'nin Fransa'dan 80 adet Rafale savaş uçağı alması oldu. Anlaşma Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un BAE'ye düzenlediği resmi ziyaret sırasında duyuruldu. Son dönemlerin en büyük silah alımlarından biri olan anlaşmanın BAE'ye maliyeti ise yaklaşık 16 milyar Euro oldu.

Son olarak Mısır'ın en önemli gelir kalemlerinden olan Süveyş kanalı bölgesinde yeni bir petrokimya üretim kompleksi kurulması için harekete geçildi. Süveyş Ekonomik Bölgesi idaresi tarafından yapılan 2,6 milyar dolar kontrat ile uluslararası metanol ve amonyak üretim kompleksi kurulacağı ilan edildi. Projenin 1,6

milyar dolar maliyetli ilk aşamasının 2025 yılında tamamlanacağı öngörülürken 1 milyar dolarlık ikinci etabının ise 2028 yılına kadar tamamlanması planlanmaktadır.

3. Libya Dosyası

Arş. Gör. Furkan Polat

Aralık ayı Libya krizinin seyri açısından önemli kırılmaların yaşandığı bir sürece tanıklık etti. 24 Aralık'ta yapılması planlanan seçimlerle Libya'da kalıcı barışın sağlanacağına dair bir beklenti oluşsa da gerek Temsilciler Meclisi'nin meşru bir zemine dayanmayan seçim yasası gerekse Halife Hafter, Seyfül İslam Kaddafi ve Abdulhamid Dıbeybe gibi tartışmalı isimlerin adaylığı sürecin tıkanmasına neden oldu. Seçimlere iki gün kala toplanan Libya Meclisi Seçim Komitesi yaptığı açıklamada seçimlerin belirlenen tarihte yapılmasının imkânsız olduğunu ve sürecin bir ay süreyle ertelendiğini duyurdu. Bu sürenin de gerçekçi olmadığına dair kamuoyunda itirazların yükselmesiyle birlikte komitenin seçimleri altı ay daha ertelemesi ve Ulusal Birlik Hükümeti'nin bu süre zarfından görevine devam etmesi yönünde bir karar alacağı son günlerde sıkça dile getirilmektedir. Siyasi arenada yaşanan bu tıkanıklık karşısından gerek yerel gerekse uluslararası aktörlerin nasıl bir pozisyon alacağı merak konusudur.

İlk olarak yerel ölçekte değerlendirmek gerekirse, siyasi süreçteki tıkanıklığın silahlı gruplar arasındaki dondurulmuş rekabeti yeniden harekete geçirme potansiyeli barındırdığını söyleyebiliriz. Son günlerde başkenti kontrol eden ve statükodan en fazla faydalanan Trabluslu milislere karşı Misrata ve Zintan gibi güç merkezlerindeki aktörlerin yoğun bir askeri hazırlık içerisinde olduklarına dair görüntüler basına yansımaktadır. Hafter'ın Trablus'a saldırısı karşısında bir araya gelen bu grupların devlet kurumlarının ve stratejik bölgelerin kontrolü konusunda yeni bir çatışmaya girmeleri oldukça muhtemeldir. Bu durumda hala ülkedeki en güçlü aktör konumundaki Hafter güçlerinin düşmanlarıyla yarım kalan hesabını görme arzusu daha da artacaktır. Zira Hafter uzun süredir buna dair hem söylemsel hem de fiili sinyaller veriyor. Yaptığı açıklamalarda seçim sürecinin başarısız olması durumunda askeri operasyonu yeniden gündemlerine getireceğini yineleyen Hafter, ülkenin batısındaki rekabetin doğuracağı fırsatları kollayacaktır. Ayrıca Hafter'ın böylesi bir operasyonu mümkün kılan ve kolaylaştıran stratejik noktalardaki askeri varlığını arttırmaya yönelik hamleleri de söz konusu. Geçtiğimiz haftalarda ülkenin güneyindeki Sebha kentinde bazı muhalif gruplara karşı güç kullanması bu niyetin açık bir göstergesidir. Nisan 2019'daki Trablus saldırısı öncesinde bu bölgenin kontrolünün operasyonel açıdan sunduğu katkıyı göz önünde bulunduracak olursak Hafter'ın toplumsal destekten mahrum olduğu güney bölgesindeki varlığını sürdürmeyi önemsemesi revizyonist arzuların bir sonucudur.

Yerel aktörler arasında çatışmayı körükleyecek yeni konumlanmaların yaşanmasına rağmen çatışma olasılığını ve yoğunluğunu belirleyecek bir diğer dinamik ise uluslararası aktörlerin krize yönelik yaklaşımıdır. Her ne kadar Fransa, BAE, Mısır ve Rusya gibi krizin uluslararası tarafları siyasi tıkanıklığın bir an önce çözüme kavuşturulması ve yoğun bir çatışma sonrasında barışçıl çözüm için elde edilen fırsatın tepilmemesi yönünde çağrılarda bulunsalar da bu ülkelerin Libya'daki askeri varlıkları kalıcı istikrarı baltalıyor. Özellikle Hafter açısından bir tür sigorta görevi gören bu destek, yayılmacılık arzusuna da zemin teşkil ediyor. Bu realite

karşısından Türkiye'nin daha yoğun bir askeri angajmanla Libya'da bulunması kaçınılmaz bir hal alabilir. Zira 2019 savaşında Ankara'nın desteklediği gruplar arasındaki gerilimin tırmanmasının ve Hafter güçlerinin bunu bir fırsata dönüştürme ihtimalinin doğuracağı maliyetler Türkiye'yi bu yönde adımlar atamaya zorlayabilir.

4. Mısır Dosyası

Arş. Gör. Ayşenur Hazar

Tutuklamalar ve Tahliyeler Gölgesinde Mısır'ın İnsan Hakları Ulusal Stratejisi:

Uluslararası kamuoyunda Mısır ile ilgili öne çıkan konulardan biri insan hakları konusunda yaşanan ihlallerdir. Özellikle terörle mücadele adı altında gerçekleştirilen keyfi tutuklamalar ve hapisane koşullarının zorluğu bu bağlamda en çok dikkat çekilen konulardır. Bununla birlikte Mısır, insan hakları konusunda ilk kapsamlı adımı birkaç ay önce attı ve Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi 11 Eylül tarihinde Kahire'de düzenlenen "Kapsamlı Ulusal İnsan Hakları Stratejisi Başlatma" konferansında insan hakları ulusal strateji planını başlattığını duyurdu. Ayrıca 25 Ekim tarihinde 4 yılı aşkın süredir devam eden Olağanüstü Hal'i (OHAL) kaldırdı. İnsan hakları ve özgürlükler konusunda atılan bu olumlu adımlarla birlikte aralık ayında gündemde yine muhalif eylemcilere, öğrencilere, aktivist ve gazetecilere yönelik tutuklamalar ile uzayan gözaltı ve tutukluluk süreleri vardı. 2019'dan itibaren tutuklu bulunan 25 Ocak devriminin simge isimlerinden muhalif aktivist ve blog yazarı Ala Abdulfettah, avukatı Muhammed el-Bakir ve Muhammed İbrahim'in 20 Aralık'taki duruşması öncesi Almanya'nın Kahire Büyükelçiliği'nden bir açıklama yapıldı ve açıklamada Mısır'ın Eylül 2021'de başlattığı insan hakları ulusal stratejisine atıfta bulunularak atılan adımların uygulamadaki karşılıklarının titizlikle takip edildiği belirtildi. Fakat bu açıklama iç işlerine müdahale olduğu gerekçesiyle Mısır tarafından tepkiyle karşılandı. Aralık ayı içerisinde gelen iki tahliye haberi ise bu bağlamda olumlu sayılabilecek gelişmelerdendir. 2,5 yıldır tutuklu bulunan eski Filistin Dışişleri Bakanı ve hali hazırda Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın uluslararası ilişkiler danışmanlığını yürüten Nebil Şaat'ın oğlu aktivist Rami Şaat hakkında serbest bırakılma kararı verildi. Mısır basınında yer alan bilgilere göre 50 yaşındaki Şaat, tahliyesine ilişkin prosedürlerin tamamlanmasının ardından Fransa'ya sınır dışı edilecek. Bir diğer tahliye kararı ise Dünya Müslüman Alimler Birliği eski Başkanı Yusuf el-Karadavi'nin kızı Ala el-Karadavi ile ilgilidir. "Terör örgütüne üye olmak ve finanse etmek" suçlamasıyla yargılanan Ala el-Karadavi 4 yıllık tutukluluğun ardından aralık ayının sonunda serbest bırakıldı.

Mısır savunma alanındaki adımlarını artırıyor:

Mısır'da savunma alanında aralık ayı içerisinde iki önemli gelişme yaşandı. Bu gelişmelerden ilki, Angela Merkel idaresindeki eski Alman federal hükümetinin Mısır'a olan silah ihracatını onaylayan kararıdır. Hükümet değişikliğinden çok kısa bir süre önce Merkel'in başkanlığında toplanan Federal Güvenlik Konseyi, Mısır'a Thyssenkrupp Marine Systems'in üç MEKO A-200 EN sınıfı firkateyni ve Diehl Defence'in IRIS-T SLS / SLX tipi 16 hava savunma sisteminin satışını onayladı. Almanya'nın geçen yılki silah ihracatında ikinci sırada yer alan Mısır, bu silahların satışına yönelik verilen onay ile savunma alanında önemli bir adım daha atmış

oldu. Mısır'ın bu alandaki bir diğer önemli adımı K-2 Black Panther muharebe tankının ortak üretimi için Güney Kore ile görüşmeleri başlatmasıdır. Bu bağlamda Mısır Savunma Sanayi Bakanı'nın, Güney Kore Askeri Silah Satış Birimi ile 22 Aralık'ta bir görüşme yaptığı bilinmektedir. Ayrıca Mısır basınında konu ile ilgili geçen haberlerde Güney Kore'nin K2 Black Panther için Mısır'da üretim tesisi kuracağı bilgisine de yer verilmiştir.

Mısır, Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne katıldı:

16-18 Aralık tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'ne Mısır'ı temsilen Mısır Dışişleri Bakan Yardımcısı Hamdi Sanad Loza katıldı. Mısır'ın zirveye katılması, geçen yılki istikşafı nitelikli görüşmeler ile başlatılan ikili ilişkilerin normalleşmesi sürecinin devam ettiğini göstermesi açısından anlamlıdır. Zirvede bir konuşma da yapan Loza, katılımcı ülkelerin bölgesel kalkınma, istikrar ve güvenliğin sağlanması noktasında önemli katkıları olacağını belirtti. Loza'nın konuşmasında dikkat çeken bir diğer detay, Türkiye ve Mısır arasında ticaret, turizm ve yatırım alanlarında gerçekleştirilebilecek işbirliklerinin önemine yönelik vurgusudur.

5. İran Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Şeyhmus Küpeli

İsrail'le İlişkiler:

İsrail Dışişleri Bakanı Yair Lapid, İsrail'in İran'ın nükleer programını önlemek için tek başına hareket etmeye hazır olduğunu belirten bir açıklama yaptı. Son dönemde İran ile nükleer müzakerelerin hız kazanması ve anlaşma ihtimalinin artması başta İsrail olmak üzere İran'ı tehdit olarak gören bölge ülkelerinde rahatsızlık uyandırdı. Nitekim İsrail Dışişleri Bakanı'nın yapmış olduğu açıklama da bu minvalde okunmalıdır. Bakan'ın açıklamasında İsrail'in temel güvenlik meselesinin İran'ın nükleer programı olduğu vurgulanmış ve temel dış politika önceliklerinin de bunu engellemek olduğu belirtilmiştir. İsrail, nükleer müzakere sürecinde Cumhurbaşkanı ve Savunma bakanı düzeyinde İran nükleer tehdidinin anlaşma olsun ya da olmasın kalıcı olarak etkisiz hale getirilmesi gerektiğini vurgulamış, müzakerelerle alakalı ise İran'ın oyalama stratejisine karşı çok yakında açık ve gizli eylemlerin genişletileceğini ifade etmişti. İsrail'in operasyon tehdidinde İran Cumhurbaşkanı Reisi ise her türlü düşmanca harekete cevap verileceğini ve bu cevabın stratejik dengeleri değiştireceğinin de altını çizerek yanıt verdi.

Suudi Arabistan'la İlişkiler ve Yemen'deki İran Büyükelçisinin Ölümü:

Yemen'in Husilerin kontrolündeki başkent Sana'da görev yapan ve koronavirüs tedavisi için ülkesine dönmesi tartışmalara konu olan İranlı Büyükelçi Hasan İrlu'nun Kovid-19 nedeniyle 21 Aralık'ta hayatını kaybettiği bildirildi. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Said Hatibzade konuya dair yazılı açıklama yaptı. Açıklamada "Görev yerinde Kovid-19 hastalığına yakalandı. Maalesef bazı ülkelerin işbirliği konusunda geç davranması nedeniyle elverişsiz koşullarda ülkeye döndü." ifadeleri kullanıldı. Buradaki bazı ülkelerin başında ise Suudi Arabistan işaret edilmektedir. Nitekim 17 Aralık tarihli Wall Street Journal'ın haberine göre Yemen'e hava ablukası uygulayan Riyad yönetiminden büyükelçinin Tahran'a dönebilmesi için Husilerin bir uçağın Yemen'e

uçmasına izin verilmesini istedikleri iddia edilmiştir. Suudi yetkililerin ise bu talebe karşılık söz konusu iznin verilmeyeceğini ancak bazı üst düzey Suudi rehinelerin serbest bırakılması karşılığında Umman veya Irak'tan bir uçağın İran büyükelçisini alabileceği iddia edilmişti. 18 Aralık'ta büyükelçinin Irak'a ait bir uçakla Yemen'den ayrıldığına dair haberler yapılmıştı. Nitekim İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan 21 Aralık'ta cenaze töreninde yaptığı açıklamada doğrudan Suudi Arabistan'ı, İrlu'nun ülkeye naklini geciktirmek ve vefatına neden olmakla suçladı. Husiler 2019 yılında Tahran'a büyükelçi atamış buna karşılık ise İran 2020 yılında Hasan İrlu'yu Sana Büyükelçisi olarak görevlendirmişti. ABD ise söz konusu büyükelçiye Devrim Muhafızları Ordusu'na bağlı Kudüs Gücü'nün bir mensubu olduğu gerekçesiyle 8 Aralık 2020'de yaptırım listesine aldığını duyurmuştu. Diğer yandan Yemen'de hükümet güçlerine destek veren Arap koalisyonu İran'ın Yemen büyükelçisinin Marib'deki çatışmalarda Husi milisleri ve askeri operasyonları yönettiğini ileri sürdü. Koalisyon sözcüsü ayrıca İran destekli (Lübnan) Hizbullah'ın Yemen'deki Husileri kontrol ettiğine dair kanıtlar sunacaklarını iddia etti.

Öte yandan Irak arabuluculuğunda Suudi Arabistan ve İran'ın görüşme süreci aralık ayında da devam etti. Ürdün tarafından yapılan açıklamada Amman'da Güvenlik Araştırmaları Arap Enstitüsü'nde gerçekleşen toplantıda İran Genelkurmay Başkanı Muhammed Bakiri, Suudi Arabistan ve BAE güvenlik yetkilileriyle güvenlik ve bölgesel konuları görüştü. Oturumun tam tarihi açıklanmazken güvenlik ve teknik konular, füze tehdidi ve mekanizmaları hakkında konular konuşulduğu bildirildi. Bunlara ek olarak İran'ın nükleer programının da konuşulduğu ve iki taraf arasında güvenin sağlanması için teknik adımların masaya yatırıldığı bildirildi. İran'dan konuyla ilgili devlet medyasında yapılan açıklamada ise bölgesel konuların görüşüldüğü, yanlış anlaşılmalara bir noktaya kadar giderildiği vurgulandı. ABD'nin yeni bölge politikası çerçevesinde sorumluluğu bölge aktörlerine devretmesi sonrası bu tür iki taraflı görüşmelerin artması ise dikkat çekicidir. Zira Tahran ve Riyad yönetimleri yeni konjonktürde sıcak çatışmaya varabilecek gerilimleri azaltma adına bu yönde görüşmeleri arttırmış durumdalar.

İran Nükleer Müzakereleri:

Haziran ayında yeni İran cumhurbaşkanının seçilmesinin yol açtığı beş aylık bir aradan sonra, Viyana'daki nükleer müzakereler 29 Kasım'da yeniden başlamıştı. Müzakerelerin başladığı gün İsrail istihbaratı ise Tahran'ın nükleer silah üretmek için gereken seviye olan yüzde 90 saflıkta uranyumu zenginleştirmeye hazırlanmak için teknik adımlar attığını iddia ettiği iki ABD kaynağına dayanan bir rapor yayımladı. Bu iddialara karşılık Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) yüzde 90 oranında zenginleştirme tespit etmediğini belirtmekte fayda var. Bu arada İsrail Başbakanı, nükleer müzakereler için Viyana'da toplandıkları sırada dünya güçlerini İran'ın nükleer şantajına boyun eğmemeye çağırdı. Naftali Bennett, bir videoda İran'ın "neredeyse hiçbir şey karşılığında yaptırımları sona erdirmek" istediğini ve yaptırımların hafifletilmesi yoluyla "ödeme alırken" nükleer programını mevcut seviyede tutmak istediği konusunda uyardı. Aralık ayının başında İran Dışişleri bakanlığı sözcüsü Said Hatipzade bu iddialara bir tweet ile karşılık verdi. Tweet içeriğinde İsrail'i, varlığı gerilime dayanan bir devlet olarak tanımlayan Hatipzade, İsrail rejiminin yine iş başında olduğunu belirtmiş, Viyana görüşmelerini zehirlemek için yalan iddiaları servis ettiklerini,

buna karşılık ise müzakereci tüm tarafların, başarı umutlarını yok etmek için tasarlanan sahte haberlere bakmaksızın, müzakereleri nihayete erdirmeye noktasında siyasi irade göstermeleri gerektiğinin altını çizmiştir.

Aralık ayının başında nükleer müzakerelerde AB üçlüsü yaptırımların kaldırılması ve nükleer taahhütlere odaklanan iki taslak teklif sundu. Reuters üst düzey bir ABD'li yetkilisine dayandırdığı haberde ise İran'ın önceki planlarından geri adım atan tekliflerle geldiği belirtildi. Söz konusu yetkili İran'ın Haziran tekliflerini ne kadar geri çektiğine Çin ve Rusya'nın bile şaşırdığını da sözlerine ekledi. Ancak aynı yetkili İran'ın daha önce de bunu yaptığını ve sonrasında daha fazlasını istediğini ekledi. Nitekim aralık ayı başında müzakere sonrası açıklama yapan AB diplomatları İran'ın metinlerde önerdiği değişiklikler konusunda hayal kırıklığına uğradıklarını ve İran'ın, aylarca süren zorlu müzakereler sırasında üzerinde anlaşmaya varılan neredeyse tüm zorlu tavizleri bozduğu belirtildi. Aralık ayı boyunca devam eden müzakerelerde karşılıklı pozitif yönde açıklamalar olsa da somut bir sonuç ortaya konulmamıştır.

6. Irak Dosyası

Arş.Gör. Recep Tayyip Gürler

ABD'nin DAEŞ karşıtı koalisyon bünyesinde Irak'a gönderdiği muharip unsurların Irak'tan çekilmesi:

2014 yılı haziran ayında terör örgütü DAEŞ Irak'ta Musul başta olmak üzere Sünni bölgelerin çoğunda alan hakimiyeti sağlamıştı. Bunun üzerine dönemin Irak hükümetinin de talebiyle ABD öncülüğünde bir askeri koalisyon gücü kurularak Irak'a gönderilmişti. Yaklaşık 7 bin ABD askeri Irak'ta hem eğitim hem de zaman zaman cephe hattında görev yapmıştı. DAEŞ'e karşı zaferin ilan edildiği 2017 yılından bu yana ise başta Haşdi Şabi olmak üzere Iraklı muhalif gruplar ABD askerlerinin Irak'tan çekilmesi konusunda hükümete baskı yapıyordu. Nitekim Mustafa Kazımi'nin başbakanlığı döneminde DAEŞ ile mücadele için gelen ABD askerlerinin 2021 yılı sonuna kadar ülkeden çekilmesi için iki ülke arasında bir anlaşma sağlandı. Aralık ayı da ABD karşıtı Iraklılar tarafından dikkatle takip edilen bir süreç oldu. Başta Asaib Ehlül Hak ve Seyyid eş-Şüheda Tugayları olmak üzere bazı Şii milis kuvvetler Irak'tan çekilmemeleri halinde ABD askerlerinin açık hedef haline geleceğini açıklayarak ABD'yi tehdit etti.

Bu tarz açıklamalarla gerilimlerin arttığı bir dönemde hem Irak İçişleri Bakanlığı hem de ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı bir açıklama yaparak çekilmenin 2021 yılı sonunda tamamlanacağını belirttiler. Anlaşma gereği 2500 kadar ABD askerinin eğitim, askeri danışmanlık, istihbarat ve gerektiğinde hava desteği için Irak'ta kalacağı açıklandı. 24 Aralık'ta da Cumhurbaşkanı Berhem Salih ve Başbakan Mustafa Kazımi bir araya gelerek ABD muharip unsurlarının çekilmesinin ardından DAEŞ ile mücadelede Uluslararası Koalisyonun görevinin ne olacağı konusunda görüşmelerde bulundular.

Hükümet kurma süreci:

Irak'ta 10 Ekim'de düzenlenen seçimlere hile karıştığı yönündeki iddialar ve itirazlar üzerine Yüksek Seçim Kurulu itirazları incelemiş ve hile bulgusuna rastlayamamıştı. Bunun üzerine yüksek yargıya taşınan mesele 27 Aralık'ta sonuçlandı. Yüksek Federal Mahkeme aldığı kararla seçimlerin iptali talebini reddetti ve

seçim sonuçları resmi olarak onaylanmış oldu. Bu kararın ardından Cumhurbaşkanı Berhem Salih ilk meclis oturumunu 9 Ocak'ta düzenlemek için çağrıda bulundu. Önce Meclis Başkanı'nın belirlenmesi ve devamında da Cumhurbaşkanı'nın meclis tarafından seçilmesi gerekiyor. Bu adımların ardından da meclis tarafından seçilecek Cumhurbaşkanı hükümeti kurması için bir ismi görevlendirecek. Bu süreç geçmişte de olduğu gibi uzun ve çetin pazarlıklara sahne olacaktır. Zaten siyasi partiler 10 Ekim'den itibaren pazarlıklara ve çeşitli ittifak görüşmelerine başlamışlardı.

Seçimlerde lider parti olan Sadr Hareketi lideri Mukteda Sadr'a göre Irak'ın uzun yıllardır boğuştuğu krizlerden kurtulması için farklı eğilimlere sahip ve toplumun her kesimini temsil edecek bir çoğunluk hükümeti kurulması gerekmektedir. Bu kapsamda Hadi Amiri, Nuri Maliki, Haydar Abadi ve Ammar Hekim gibi önemli Şii liderlerle görüşmeler yapmakta. Fakat burada da şöyle bir sorun ortaya çıkmaktadır: Hükümete ne kadar farklı grup dahil olursa kabinede hangi pozisyona sahip olacaklarına dair pazarlıklar çok uzun sürmekte ve bu da hükümetin kurulmasını yavaşlatmaktadır.

Önceki seçimlere nazaran daha başarılı bir görüntü çizen Sünni gruplardan Takaddum Partisi ve Azim Koalisyonu hükümet pazarlığı sürecinde ortak hareket edeceklerini açıkladı. Bu iki parti de artık iktidara "katılmak" yerine iktidarın "gerçek ortağı" olma hedefinde. Önceki seçimlerden bakanlık pozisyonlarından kendilerine ayrılan birkaç bakanlıkla "idare eden" Sünnilerin artık etnik ve mezhepsel ayrıma göre belirlenmiş kota sistemine karşı çıkacakları söylenebilir. Fakat bu radikal talep Irak siyaseti için en azından yakın gelecekte kabul edilebilir durmuyor.

Irak'ın arabuluculuk rolü:

Irak son dönemlerde ABD-İran arasında nükleer görüşmelerde ve iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesinde arabuluculuk faaliyetleri yürütmektedir. Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin bu konuda bir açıklama yaparak İran nükleer anlaşmasının yeniden canlandırılması için ABD ve İran arasında doğrudan müzakerelerin başlaması gerektiğini ifade etti. 23 Aralık'ta Tahran ziyareti sırasında konuşan Hüseyin, Irak olarak iki taraf arasında temasların başlaması için çalıştıklarını belirtti. Hem Tahran hem de Washington'a bu konuda çağrıda bulunduklarını çünkü nükleer meselenin çözüme kavuşmasının aynı zamanda Irak'ın da çıkarına olduğunu açıkladı. Hatta bunun Irak için bir "iç mesele" olduğunu belirtmesi Irak'ın bu konuya ne kadar önem verdiğini gösteriyor. Zira Irak yıllardır ABD ve İran arasındaki gerilimin en önemli sahası konumunda. Birbirlerine mesaj vermek isteyen iki ülke de rakibinin Irak'taki önemli konumlarına saldırılar düzenlemekte. Bunun en son yansıması 3 Ocak 2020'de Kasım Süleymani'nin ABD hava saldırısı sonucu Bağdat'ta öldürülmesi ve ardından Anbar'da ABD askerlerinin bulunduğu üsse İran tarafından roket saldırısı düzenlenmesi olarak gerçekleşmişti. Dolayısıyla ABD ve İran arasında ne kadar erken anlaşma sağlarsa Irak üzerinde de rahatlama o kadar erken olacaktır.

7. Cezayir Dosyası

Arş. Gör. Berkan Özgür

Cezayir, geçtiğimiz aylarda önce Fransa ile Macron'un Cezayir ulusu üzerine söylediği sözler üzerine, daha sonra ise Fas ile Batı Sahra meselesi nedeniyle sıcak bir dış politika gündemini geride bırakmıştı. Aralık ayında ise bu açıdan sakin bir dış politika gündemi vardı. Örneğin her iki ülke de gerginliği tırmandıran yeni bir gelişme olmazken kısmen de olsa normalleşme süreçleri tanık olundu. Örneğin Fransa ile yaşanan krizin ardından, hatırlanacağı üzere, Cezayir Paris büyükelçisini geri çekmişti. Bunun dışında başka somut tepkisi olmayan Cezayir tarafı, Fransızlardan beklediği özrün gelmemesine rağmen büyükelçiye yeniden Paris'e gönderme kararı alındı. Bu nedenle iki ülke ilişkileri için kısa süreli gerginliğin ardından yeniden normalleşmenin tamamlandığını söylemek mümkündür. Diğer yandan Fas ile yaşanan gerginlikte ise herhangi bir normalleşme yaşanmadı. Başka bir deyişle, iki ülke 2022'ye sınırlarını ve hava yollarını birbirlerine kapalı bir şekilde girdi.

Söz konusu gerginliklerin yerine, aralık ayında Cezayir daha çok komşuları ile ilişkilerini düzenleyerek geçirdi. Bu bağlamda ilk olarak Cezayir Cumhurbaşkanı Tebbun'un Tunus ziyareti ele alınabilir. 16 Aralık tarihinde gerçekleşen ziyaret kapsamında iki ülke arasında yirmiden fazla işbirliği anlaşması imzalandı. Bunun yanı sıra yine görüşmeler sırasında Cezayir'in Tunus'a kredi desteğinde bulunması kararlaştırıldı. Benzer işbirliği anlaşmaların imzalandığı diğer bir ülke ise Moritanya'ydı. Aralık ayının sonunda, Moritanya Başkanı başkent Cezayir'e resmi ziyarette bulundu. 28 Aralık'ta gerçekleşen ziyarete Başkan'ın yanı sıra çeşitli bakanlar da eşlik etti ve iki ülke arasında başta sağlık, iletişim ve eğitim gibi alanlarda sekiz işbirliği anlaşması imzalandı.

Cezayir yönetiminin her iki ülke ile yaptığı işbirliği ve dayanışma anlaşmaları aynı zamanda Fas'a örtülü bir mesaj olarak tanımlanırken Cezayir yönetimi asıl açık mesajını Filistin Lideri Mahmut Abbas'ın 6 Aralık'taki ziyareti sırasında verdi. Abbas'ın ziyareti sırasında İsrail gerek Filistin lideri gerekse Cezayir Cumhurbaşkanı Tebbun tarafından eleştirilirken, önceki ABD Başkanı Trump öncülüğünde İsrail ile barış anlaşması yapan Arap ülkelerinden biri olan Fas bir kez daha kınandı. Ayrıca ziyaret sırasında Cezayir'in Filistin yönetimine 100 milyon dolarlık bir yardımda bulunması da karara bağlandı.

8. Filistin Dosyası

Arş. Gör. Fatma Zehra Toçoğlu

Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas 11 yıl aradan sonra İsrail'e gitti:

Uzun yıllar aradan sonra Filistin ve İsrail arasında doğrudan temas yaşandı. Mahmut Abbas ile İsrail Savunma Bakanı Benny Gantz İsrail'de bir araya geldi. Güvenlik ve ekonomi konuları üzerine yapılan görüşmede Filistinlilerin İsrail'e giriş-çıkışlarını kolaylaştırmak üzere 6 bin kadar Batı Şeria'da yaşayan Filistinli için seyahat kurallarının esnetilmesi hususunda onay verildiği açıklandı. Gazze'de yaşayan yaklaşık 3500 kişinin de oturma belgesi alabilmeleri için uzlaşa sağlandığı bildirildi. Toplantıda ayrıca yerleşimci müdahalelerinden kaynaklanan gerginlik durumu da ele alındı. Yapılan bu görüşme Hamas'ı rahatsız etti. Hamas yaptığı açıklamada iki aktör arasında gerçekleşen bu görüşmenin Filistin'deki siyasi ayrımı

derinleştirdiği ve İsrail'in işgal politikalarını cesaretlendirdiği ifade edildi. Zira İsrail yönetimi bu yıl içinde Doğu Kudüs'te Filistinlilere ait 161, Batı Şeria'da 690'dan fazla binayı ruhsatsız olduğu gerekçesiyle yıktı. Bu yıkımlar neticesinde 1168 kişi yerinden edilmiş oldu ve 13 binden fazla Filistinli bu durumdan etkilendi. "Yerleşimci şiddeti" de bu duruma paralel olarak artış gösterdi ve İsrail güvenlik güçlerinin göz yummasıyla 450 kadar yerleşimci Filistinli hanelere saldırıda bulundu. Öyle ki bu yıl Nisan ayı ile Doğu Kudüs'ün Şeyh Cerrah Mahallesi'nde başlayan olaylar aralık ayı boyunca da devam etmişti. Kudüs'te yaşayan Filistinli varlığını azaltmak için yerleşke ve ev yıkım kararları politikalarını yoğunlaştıran İsrail, 2020 planları içinde Doğu Kudüs'ün %42 bölümünü yerleşimcilere ayırdı. Alınan bu karar Filistinlilerin demografik büyümesini karşılayamamakta ve Filistinli aileleri zora sokmaktadır. Filistin Dışişleri Bakanlığı yerleşimcilerin Filistin köylerine ve beldelerine yönelik saldırıları nedeniyle bölgede durumun kontrolden çıkabileceği ve sonuçlarının tehlikeli olabileceği açıklamasında bulundu.

Filistin'de Yerel Seçimler:

12 Aralık Pazar günü Filistin'de yerel seçimlerin ilk turu yapıldı. Oylama Batı Şeria'da yapılırken Hamas'ın seçimleri boykot etmesiyle Gazze'de yapılamadı. Filistin Merkez Seçim Komisyonu'na göre 154 yerel bölgede 405 bin 687 seçmenin %66,12'si sandık başına gitti. Ancak Hamas ve el-Fetih arasındaki anlaşmazlık sebebiyle yarım kalan seçimler belirsizliğe neden olmaktadır. Eleştirilerin hedefindeki taraf Hamas'ın Gazze'deki belediye seçimlerini protesto etmesinin temel sebebi, mayıs ve temmuz aylarında planlanan kapsamlı seçimlerin yapılmamasındandı. Alınan genel seçim kararına İsrail yönetiminin Kudüs'te yapılmasına izin vermemesi şeklindeki müdahalesinden dolayı Hamas bu durumdan oldukça rahatsız olduğu için seçimlerin yapılmamasında ısrarcı. Filistin Hükümeti Hamas'ı ikna etmek için aracı göndermekte ve Hamas'ın tutumunun değişmesi halinde 26 Mart 2022'de seçimlerin ikinci turunu tamamlamayı hedeflemekte.

9. Lübnan Dosyası

Arş. Gör. Talha İsmail Duman

Aralık ayına ekonomik ve siyasi krizlerin gölgesinde giren Lübnan, yeni yılı da derinleşen sorunlarla mücadele ederek karşıladı. Lübnan Enformasyon Bakanı George Kardahi'nin Suudi Arabistan'a yönelik eleştirileri neticesinde patlak veren Lübnan ile bazı Körfez ülkeleri arasındaki kriz, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un arabuluculuğuyla çözüm sürecine doğru evrildi. Krizin Lübnan'ın içerisinde bulunduğu mevcut durumu daha da kötüleştirdiğini gören Bakan Kardahi, Macron'un Suudi Arabistan ziyaretinden bir gün önce "Halkım ve ülkemin çıkarları, şahsi çıkarlarımın üstündedir" diyerek istifa etti. Öte yandan, Macron'un ziyareti sonrası, Fransa ve Suudi Arabistan, Lübnan'ın içerisinde bulunduğu krizden çıkması, bütünlüğünü koruması ve reformları hayata geçirmesi için beraberce destek olma kararı aldıklarını açıkladı. Ziyaret sırasında Macron ve Muhammed bin Selman ile telefon görüşmesi gerçekleştiren Lübnan Başbakanı Necib Mikati de Suudi Arabistan'la ilişkilerde yeni bir sayfanın açılması yönünde önemli bir adım atıldığını belirtti. Körfez ülkelerini memnun eden bu gelişmelerin Lübnan-Körfez ülkeleri ilişkilerine olumlu

yansımaları olacağı tahmin edilirken, Suudi Arabistan'ın krizi resmi boyutta çözüme kavuşturmayı geciktirmesi, Körfez ülkelerinin Lübnan'a kalıcı bir ders verme niyetinde olduğu şeklinde yorumlandı. Ancak, önümüzdeki yıl Lübnan'da genel seçimlerin yapılacağı hesaba katıldığında, Suudi Arabistan'ın yakın zamanda Lübnan'la resmi ilişkilerini yeniden canlandıracağı ve ülkede oyun kurucu rolünü yeniden üstlenmeye çalışacağı öngörülebilir. Hizbullah-Özgür Yurtsever Hareketi (ÖYH) ittifakında yaşanan çatlak, aralık ayında ülkede ön plana çıkan diğer bir siyasi kriz oldu. Hizbullah ile mevcut Cumhurbaşkanı Mişel Aun'un partisi olan Özgür Yurtsever Hareketi arasında 2006 yılında imzalanan "Mar Mikail Anlaşması", ülke tarihindeki en önemli ittifak ilişkilerinden birini inşa etmişti. Uzun yıllar sorunsuz ilerleyen bu anlaşma, 2019 yılında başlayan ekonomik kriz protestolarında ortaya çıkan tavır farklılıklarıyla bir sarsıntı yaşasa da ciddi bir hasar almamıştı. Ancak Hizbullah'ın diğer müttefiki olan Emel Partisi ile ÖYH arasında yaşanan çatlağın son zamanlarda derinleşmesi, Hizbullah-ÖYH ittifakında da bazı sorunları doğurdu. 4 Ağustos 2020'de meydana gelen liman patlamasını soruşturan Yargıç Tarık Bitar'ın yaptığı haksız suçlamalar dolayısıyla görevden alınmasını isteyen Hizbullah ve Emel, Ekim ayından bu yana kabine oturumlarını boykot ediyor. Buna karşın, ÖYH'nin Bitar'ın arkasında durması, Cumhurbaşkanı Aun'un söz konusu boykotla hükümetin işlevselliğinin yok edildiğini açıklaması ve bazı ÖYH milletvekillerinin Hizbullah'ı hedef alan beyanatlar vermesi, mevcut ittifakta resmi boyutta olmasa da bazı çatlakların oluşmasına neden oldu. Aslında, ÖYH'nin ülke içerisindeki ve Hristiyan partiler arasındaki konumunu düşündüğümüzde, Hizbullah'la kurduğu ittifaka hala fazlasıyla ihtiyaç duyduğu görülüyor. Aynı şekilde Hizbullah'ın da ÖYH'nin Hristiyanlar arasında ötekileştirilmesini kendi lehine çevirme stratejisini sürdürmesi bekleniyor. Dolayısıyla ÖYH temsilcilerinin ittifakı gözden geçirme çağrılarının, Hizbullah'tan kopma çabalarından ziyade, Hizbullah'ın Emel Partisi'ne daha çok sahip çıkan tutumundan vazgeçip her iki tarafa eşit mesafede yaklaşmasına ilişkin uyarı mahiyetinde olduğu yorumunda bulunulabilir. Nitekim Hizbullah ve Emel'in kabine boykotunu yaklaşık 3 ay aradan sonra sonlandırması ve Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın konuya ilişkin ılımlı açıklamaları, ittifaktaki sorunun kısa vadede çözüme kavuşturulacağını gösteriyor. Ancak, Lübnan'da yaşanan kritik meselelerin artmasıyla taraflar arasındaki anlaşmazlıkların uzun vadede gün yüzüne çıkması ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

Lübnan 2021 yılını yine krizlerin gölgesinde nihayete erdirdi. Ülkedeki istikrar sorunu ekonomik krizi daha da derinleştirirken, Lübnan lirası yıl içerisinde ciddi değer kaybetti. Aynı şekilde akaryakıt ve elektrik krizi de içinden çıkılmaz bir hal almış durumda. Lübnanlı genç nüfusun ülkeden ayrılma oranlarında ciddi artışlar yaşanırken, mevcut siyasi tıkanmışlığa çözüm üretilmeye çalışıyor. Ülke 15 Mayıs 2022'de genel seçim kararı alırken, yurtdışı hibeleri ve IMF kredileri, bu seçim sonrasında siyasi istikrarın yeniden sağlanması şartına bağlanıyor. Lübnan'daki siyasi aktörlerin bölgesel ve küresel müttefikleriyle kurdukları ilişkiler göz önüne alındığında, seçim sürecinin sancısız geçme ihtimali ise oldukça düşük görülüyor.

10. Tunus Dosyası

Arş. Gör. Rümeyza Köktaş

Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said, 9 Aralık'ta başkentteki Kartaca Sarayı'nda bazı Anayasa profesörleriyle yapmış olduğu toplantı sonrası şu açıklamalarda bulunmuştur: "Bugün Tunus'ta yaşanan

sorun, geçerliliği kalmayan ve meşruiyeti olmadığı için de uygulanması mümkün olmayan 2014 Anayasası'nın bir sonucudur." Cumhurbaşkanı Said'in 2014 anayasasını hedef alan bu açıklaması ülkedeki bazı kesimler tarafından iktidarı tekelleştirmek, muhalifleri tasfiye etmeye çalışmak ve siyasi hayata darbe vurmak, demokratikleşme sürecini akamete uğratma girişimi olarak yorumlanmıştır. Nahda Partisi ise Cumhurbaşkanı Said'in 2014 Anayasası'nı feshetme girişimlerini ve hukuk sistemini tek taraflı düzenleme eğilimini reddettiklerini bildirmiştir. Nahda Hareketi'nden yapılan yazılı açıklamada, "Resmi kararnameler yoluyla anayasal bütünlüğe yönelik her türlü girişim, hukuk sisteminin tek taraflı düzenleme eğilimleri iktidarın meşruiyetini ve siyasi istikrarı etkileyerek gelecekte daha kötü sonuçlar doğuracağı" yönünde uyarı yapılmıştır.

13 Aralık'ta Tunus Devlet televizyonundan halka seslenen Said, "tarihi" olarak nitelendirdiği bir dizi kararları açıklamıştır. Said, 25 Temmuz 2022'de hükümet sistemi değişikliği için anayasa referandumuna, 17 Aralık 2022'de ise erken genel seçime gidileceğini ifade etmiştir.

Said ayrıca, 25 Temmuz 2021'de aldığı olağanüstü kararlar doğrultusunda çalışmalarını dondurduğu Tunus Meclisi'nin ise 17 Aralık 2022'de yapılacak erken genel seçimlere kadar kapalı kalacağını bildirmiştir. Anayasada yapılacak değişikliklerin 2022 yılı Ocak ayından itibaren halka açık bir çevrimiçi istişareyi takiben düzenleneceğini aktaran Said, "Çevrimiçi ortamda yapılacak ulusal diyalog süreci Tunus'un bağımsızlık günü olan 20 Mart'a kadar devam edecek. Ulusal diyalog süreci kurulacak bir komisyon tarafından yürütülecek ve değerlendirilecek" ifadelerini kullanmıştır.

11. Avrupa - Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Serra Can

Yeni Alman hükümeti Almanya'nın Ortadoğu politikası:

Almanya'nın yeni hükümetinden büyük dış politika değişiklikleri beklemek yerine ana hatlarda devamlılık beklemek daha gerçekçi olacaktır. Yine de zaman zaman ufak ayrışma noktaları özellikle Yeşiller'in de dahil olduğu ve hatta dışişleri bakanının Yeşillerden olduğu koalisyon hükümetinde olasıdır. Nitekim Merkel'in başbakanlık koltuğunu terk etmeden Mısır'a satışını onayladığı askeri teçhizat "trafik ışığı koalisyonu" (kırmızı: Sosyal Demokratlar, Yeşiller, sarı: Hür Demokratlar) içinde eleştiriyi karşıladı. Hem dışişleri bakanlığı hem de ekonomi bakanlığı bu anlaşmaya mesafeli olduklarının işaretini verdi ve böylece 2020'de 763,8 milyon euroluk askeri teçhizat satışının gerçekleştiği Mısır ile son anlaşma, kamuoyuna eski hükümetin işi olarak lanse edildi. Ancak Merkel döneminde maliye bakanı olan ve yeni hükümette başbakanlık koltuğuna oturan Olaf Scholz'un (sosyal demokrat) geçmişte Mısır gibi ülkelere askeri ekipman satışlarına itiraz etmemiş olması muhtemel olmakla birlikte dış politikada Merkel çizgisine yakın durduğu bilinmektedir. Dolayısıyla dış politikanın büyük ölçüde başbakanlık makamında üretildiği Almanya'da, Yeşiller'in ve Hür Demokratlar'ın hangi ölçüde etkili olacağı ve nüans farklarının ötesine geçebileceği ilerleyen yıllarda daha net bir görünüm kazanacaktır. Yine de her ne kadar eylem düzleminde Başbakan Scholz'un ağırlığının yön verici olması beklense de dış politik söylemde Yeşiller'in imzası demokrasi ve insan hakları vurgusuyla belirginleşecektir.

İran ile Nükleer Müzakere Süreci:

2015'teki nükleer müzakereye taraf olan Batılı ülkelerin de temsil edildiği Aralık G-7 zirvesinde İran için ve aslında tüm müzakereci taraflar açısından da vaktin son derece daraldığı ve fırsat penceresinin kapanmak üzere olduğu yönünde uyarılar yükseldi. Bu uyarıya katılan ve dış politikada Biden ile ortak görüşlere sahip olduğu bilinen yeni Alman dışişleri bakanı Annalena Baerbock Liverpool'daki zirvede, İran'ın Reisi önderliğinde sergilediği tutumun nükleer müzakere sürecini altı ay geriye attığını ve ciddi bir güven kaybına neden olduğunu ifade etti. Yine de müzakerenin İran'ı nükleer silah elde etmesini engelleme yönünde zorunlu olduğunu belirtti.

Macron'un Körfez Turu:

Nisan 2022 seçimlerinde tekrar aday olması beklenen Macron 3-4 Aralık'ta son yurt dışı ziyaretini Körfez bölgesine yaptı. Ziyaretin AB gündemini temsilden ziyade Fransa'nın bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerine yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim ön plana çıkan maddeler arasında Fransız silah satışlarının yanı sıra siyasal İslam ve terörle (Fransa bu ikisi arasında pek bir ayırım yapmıyor) mücadelede bölge ülkelerinden destek talebi vardı. Önce Fransa'nın son zamanda en büyük silah satışını onayladığı BAE ve sonra da Katar'a giden Macron'un son durağı Suudi Arabistan oldu. Kaşıkçı cinayetinden sonra ilk kez üst düzey Batılı siyasetçi olarak Suudi Arabistan veliaht prensi Muhammed bin Selman ile görüşen Macron'un gündeminde Lübnan da vardı. Kolonyal geçmişinden ötürü hala Lübnan'da etkinliğini sürdüren Fransa, buradaki siyasi dengelerin korunması için Suudi Arabistan'ın iş birliğine muhtaç. Macron'un Muhammed bin Selman ile görüşmesi uluslararası tepkilere neden olurken, Fransız güvenlik yetkilileri Kaşıkçı cinayetine karıştığı zannedilen bir Suud vatandaşını gözaltına aldı. Ancak Suudi Arabistan'ın Fransa büyükelçiliği tarafından Twitter üzerinden duyurduğu gibi bu bir yanlış anlaşılma ve şüpheli kısa süre sonra serbest bırakıldı. Bu bir bakıma Suud yönetimine uyarı olarak okunabilir. Bazı yayınlar bunun üzerine Muhammed bin Selman'ın yakın zamanda gayri menkul sahibi olduğu Paris'e ziyaret gerçekleştirmeyeceği yorumunu yaptı. Macron basınla ziyaretle ilgili sorularını cevaplarken çok şeffaf bir görüşme olduğunu, insan haklarının dahi konuşulduğunu söyledi. Ancak Kaşıkçı konusuyla ilgili bir açıklamada bulunmaktan imtina etti. Ayrıca eleştirilere karşı Macron Suudi Arabistan'ın bölgedeki sorunları çözme noktasında kilit rol oynadığına işaret etti ve bunun İran ile nükleer müzakerede de geçerli olduğunu altını çizdi.

12. Doğu Asya - Ortadoğu Dosyası

Arş. Gör. Mustafa Onur Yalçın

2021 yılı sona ererken geçtiğimiz yılın bilançosuna bakıldığında, bölgenin diplomatik gelişmelerden çatışmalara, büyük güç rekabetinden, bölge ülkeleri arası gerilimlere birçok önemli olaya şahit olduğu görülmektedir. Covid-19 pandemisi ise 3. yılına girerken, Çin'in aşı diplomasisi ve bölgedeki çeşitli ülkelere ile kurduğu ekonomik ilişkiler, Çin'in Ortadoğu politikalarına ABD ile olan küresel rekabeti boyutunu da eklemek bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda ise iki önemli perspektif ortaya çıkmaktadır: ilki, ABD yavaş yavaş Ortadoğu'yu Çin etkisine mi kaptırıyor sorusu eksenindeyken ikincisi ise Ortadoğu'nun gittikçe

şiddetlenen ABD-Çin rekabeti arasında sıkışması argümanından oluşmaktadır. Özellikle 2021 yılda bolca konuşulan ve özünde aynı tartışmayı içeren bu iki perspektifin en önemli ayrımı, ilki büyük güç rekabetinin süreci ve olası sonuçlarını tartışırken, ikincisinin ise bu durumun bölge ülkeleri açısından oluşturduğu fırsatlar ve tehditler açısından değerlendirmesidir. Bu nedenle bölgedeki rekabeti incelerken iki perspektifin de göz önüne alınması elzemdir.

Geçen 20 yılda yaşanan Irak işgali, IŞİD sorunu, Suriye iç savaşı ve son olarak Afganistan'dan çekilmesi ile Taliban'ın yeniden canlanması gibi önemli meseleler ABD'nin bölgedeki vesayetinin sıklıkla sorgulanmasına neden olmuştur. Diğer taraftan ise Çin, ABD bölgedeki etkinliğinin azalmaya başlamasından çok daha önce yerini almaya istekli olduğunu göstermiştir. Fakat en önemli ayrım Çin'in ABD'nin uyguladığı yöntemlerden ziyade, daha çok ekonomi temelli girişimler ile bu hedefi gerçekleştirmeye çalışmasıdır. Ayrıca uzun yıllardır devam eden bu ekonomik girişimler için Çin, ABD'nin yaratabileceği bir güç boşluğunu beklememiş, aksine etki alanlarının çakışması pahasına eylemlerine devam etmiştir. Örneğin yakın zamanda BAE, ABD ile arasındaki F-35 anlaşmasının sallantıya girmesini dahi göze alarak, Çin'in teknoloji devi Huawei markası ile telekomünikasyon alanında önemli anlaşmalarda ilerleme kat etmiştir. Ayrıca bu durum, Çin ve ABD'nin BAE ile ilişkiler açısından yaşadığı ilk gerilim de değildir. Geçtiğimiz kasım ayında ABD istihbaratı Abu Dabi limanı yakınında Çin'in askeri bir üs inşa ettiğini iddia etmiştir. Her ne kadar Çin bu iddiayı reddetse de BAE uyarı sonrasında ilgili inşaatın durdurulmasını sağlamıştır.

BAE'nin bu tür çelişkili hareketleri, iki tarafla olan anlaşmaların içeriği ve yaratabileceği potansiyel fırsatlar ile doğrudan ilgilidir. Ancak güvenlik meseleleri söz konusu olduğunda, ABD güvenliğini doğrudan tehdit edebilecek bir yapıya izin vermek ise mevcut şartlarda BAE için bir opsiyon olarak değerlendirilemeyecektir. Öte yandan Çin'in Ortadoğu'da –şayet böyle bir hedefin olduğu kabul edilse bile– güvenilir bir askeri müttefik olarak ABD'nin yerine geçmesi güncel şartlarda mümkün gözükmemektedir. Güvenlik söz konusu olduğunda, hiçbir Körfez ülkesi Pentagon ile ters düşmek istemeyecektir. ABD'nin bölgedeki askeri etkisi halâ mevcut ve önümüzdeki dönemlerde de böyle kalacak olsa da Çin'in kendine özgü yöntemlerle etki alanına girmesi ABD'yi endişelendirmeye yetmektedir. Zira Çin, Orta Doğu'daki önemli ABD müttefikleriyle ekonomik bağları güçlendirmiş ve belki de ABD ile arasında yaşandığı iddia edilen söz de soğuk savaşın Orta Doğu'daki ilk kısmında öne geçmiş olarak görülmektedir. Aynı zamanda, mevcut senaryonun Ortadoğu'daki kaçınılmaz bir Çin nüfuzuna işaret etmesi, ABD'nin askeri üstünlüğe rağmen Körfez'deki ekonomik tekeli elinde tutmadığı anlamına gelmektedir.

Bu iki önemli devletin yaşadığı nüfuz çatışmasının diğer tarafında ise bölge ülkeleri bulunmaktadır. Her ne kadar iki güç arasında bir dengeli ilişkiler yürütmeye çalışsalar da BAE örneğinde görüldüğü gibi bu ülkelerin Çin-ABD gerilimi açısından çeşitli endişelere sahip oldukları söylenebilir. BAE devlet başkanı diplomatik danışmanı Enver Gargaş, geçtiğimiz haftalarda Washington'daki Arap Körfez Devletleri Enstitüsü'nde yaptığı açıklamada, asıl endişelerinin Çin-ABD rekabetinin boyutunun yeni bir soğuk savaşa dönüşmesi olduğunu belirtmiştir. Abu Dabi limanı yakınında inşa edilen tesisin durdurulması ile ilgili olarak ise, aslında BAE'nin ABD'nin iddialarını katılmadığını fakat stratejik ortağının isteğini yerine getirdiğini de sözlerine ekledi. Konu ile ilgili Çin dış işleri sözcüsü, ABD'nin haksız baskı uygulayarak Çin'in BAE ile işbirliğine

müdahale ettiğini ve Çin'in BAE ile olan ilişkisinin makul ve yasal olan ve herhangi bir üçüncü tarafı hedef almayan veya bunlarla hiçbir ilgisi olmayan egemenlik kapsamında normal bir işbirliği olduğunu eklemiştir.

Ayrıca bu rekabetin bölgedeki tek muhatabının BAE olmadığı de eklenmelidir. Çin'in Yol ve Kuşak girişiminin önemli adımları, bölgedeki diğer ülkeleri kapsamaktadır. Ayrıca ABD'nin uzun yıllardır çeşitli yöntemlerle köşeye sıkıştırdığı İran'ın da Çin ile uzun dönem anlaşmalara imza atması, rekabetin bölgenin tüm önemli aktörlerine sirayet ettiğinin göstermektedir. Nihayetinde bu rekabetin araçları iki büyük güç açısından aynı olmadığı için ilerleyen dönemlerde şiddetinin radikal bir biçimde değişmeyeceği beklenebilir. ABD'nin elinde uzun yıllardır inşa ettiği ilişkiler ve güvenlik konularında öne çıkması gibi bir koz bulunurken, Çin'in nüfuz alanın ileri teknoloji ürünleri ve ekonomik yatırımlar ile genişletildiği söylenebilir.

13. Ortadoğu Güvenlik Dosyası

Arş. Gör. Furkan Halit Yolcu

Aralık ayı aslında ABD eski başkanı Obama döneminden beri önemli bir testten geçen ABD-Ortadoğu ilişkilerindeki fay hattı hareketlerinin yaşandığı bir dönemdi. Bu minvalde, BAE ve Suudi Arabistan'ın ABD'ye alternatif bir ortak aradığını artık net bir şekilde gözlemleyebiliyoruz. Buradaki en önemli gelişmelerden birisi BAE'nin F-35'teki ısrarından geri dönüp Fransa'dan bir alternatif silah sistemi tedarik etmesiydi. Bu adım Suudi Arabistan-ABD ilişkisinden bile öteye giden BAE-ABD ilişkisinde önemli bir çatlak olarak yorumlanmalıdır. AUKUS'un adeta bedelini ödeten Fransa, Ortadoğu'daki angajmanını Mısır, Katar, BAE ve Türkiye yoluyla arttırmaya çalışacak gibi görünüyor. Temelde yaşanan değişim, bölge ülkelerinin iç siyasetinde ABD'ye karşı gelişen güvensizlik ve tatminsizlik atmosferi ile alakalıdır.

Aralık ayının gösterdiği işaretlere bakarak 2022 yılının aslında Ortadoğu ve yeni alternatif süper güç arasındaki etkileşim ve fraksiyonlarla şekilleneceği iddia edilebilir. Bu nedenle Çin'in de Ortadoğu'ya yönelik angajmanlarının sıkı bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir. Çin'in günümüz itibarıyla anlamlı yatırımları olsa da silah sistemleri ihracatı dışında bölgeye herhangi bir askeri etkisi olmamıştır. Ön plana çıkacak olgu, Ortadoğu'daki yapısal hakimiyetin el değiştirip değiştirmeyeceği ve bölge ülkelerinin ittifak tercihlerinin statükodan mı yoksa değişimden mi yana olacağıdır.

Aralık ayı Ortadoğu güvenlik kompleksine dair gelişmelerinin bir listesi:

- BAE'nin Fransa'dan Rafale muharip uçaklarından 80 adet (19 milyar \$) sipariş etmesi,
- BAE'nin ABD'den temin edilmesi beklenen F-35 tedarikinden (23 milyar \$) vazgeçmesi,
- Suudi Arabistan'ın Patriot PAC-3 balistik hava savunma füzesi envanterinin giderek daralması ve ABD'den bu savunma sisteminin tedarik edilememesi,
- Türkiye'nin Katar'ın Rafale filolarından birisini veya bir kısmını Türk sahasına davet edeceği iddiası,
- HISAR O+'ın atış testlerinden sonra envantere dahil edilmesi.